

Ключові слова: особисті немайнові блага, відчужуваність та невідчужуваність нематеріальних благ, віддільність та невіддільність нематеріальних об'єктів.

Слипченко С. А. Неотчуждаемость и неотделимость объектов личных неимущественных прав

В статье рассматриваются вопросы отчуждаемости и неотчуждаемости, делимости и неделимости объектов личных неимущественных прав. Автор приходит к выводу, что большинство нематериальных благ, права на которые обеспечивают социальное бытие физического лица, делимы, но неотчуждаемы.

Ключевые слова: личные неимущественные блага, отчуждаемость и неотчуждаемость нематериальных благ, делимость и неделимость нематериальных объектов.

Slipchenko S.O. Inalienability and inseparability of objects of moral rights

The article examines the questions of alienability and inalienability, separability and inseparability of objects of moral rights. The author comes to the conclusion that most of the intangible benefits, rights that provide social being of an individual are separated but inalienable.

Keywords: moral goods, alienability and inalienability of intangible benefits, separability and inseparability of intangible objects.

Соколовська Ю.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ ПОВНОГО ТА КОМАНДИТНОГО ТОВАРИСТВ

УДК 347.72

Актуальність теми даної роботи обумовлена особливістю відповідальності учасників повних товариств і повних учасників командитних товариств за зобов'язаннями товариства. Вони відповідають усім своїм майном, на яке може бути звернено стягнення. Поряд із тим, законодавче регулювання їх цивільно-правової відповідальності характеризується своєю недосконалістю, що призводить до суперечностей при її застосуванні на практиці, а також виникнення дискусій серед науковців.

Питання відповідальності учасників цих видів господарських товариств висвітлювались у наукових працях Г.Ф.Шершеневича,

Б.В.Шуби, Ю.В.Яковлева, В.Д.Примака, Я.С.Синявської, Г.О.Ульянової, О.С.Шеремета та інших. Однак, на рівні законодавства залишаються не врегульованими та потребують більш чіткого викладу окремі положення Закону України «Про господарські товариства» і Цивільного кодексу України (далі – ЦК України).

Метою даної статті є загальна характеристика законодавства, що регулює питання відповідальності учасників повних товариств і повних учасників командитних товариств, його аналіз, а також певні пропозиції щодо його вдосконалення.

На відміну від інших видів господарських товариств, для повних (далі – ПТ) і командитних товариств (далі – КТ) не вимагається створення спеціальних органів управління. Дії їх учасників (крім вкладників) визначають платоспроможність цих товариств, а в цивільному обороті їх діяльність ототожнюється з діяльністю самих учасників. Ділова репутація ПТ та КТ та готовність учасників ділового обороту вступати з ними в договірні відносини ґрунтується на довірі до здібностей і майнового стану учасників зазначених товариств [1, с.298].

Солідарна відповідальність учасників повного і повних учасників командитного товариства регламентується ч.1, ч.2 ст.124 і, відповідно, ч.1 ст.133, ч.1 ст.135, ч.1, ч.2 ст.124 ЦК України.

Відповідальність вкладника командитного товариства передбачена ст.82 Закону України «Про господарські товариства» [2] та ст.138 ЦК України [3]. Відповідно, якщо схвалення командитного товариства при вчиненні ним правочину не буде отримано, вкладник відповідає перед третіми особами за вчиненим ним правочинном усім своїм майном, на яке відповідно до закону може бути звернене стягнення.

Окрім цього у ст. 137 ЦК України та ст.79 спеціального Закону йдеться про право вкладників командитного товариства лише на їх вклад до статутного капіталу. Тому стягнення за зобов'язаннями вкладника командитного товариства може бути звернено лише на частку вкладника у статутному капіталі товариства, а не на частку майна товариства, пропорційну його частці. На це вка-

зується і в Рекомендаціях президії Вищого господарського суду України від 28.12.2007 р. N 04-5/14 (з подальшими змінами) [4].

Характеризуючи відповідальність учасників повного і повних учасників командитного товариства слід відзначити, що вона виходить за межі корпоративних відносин і має цивільно-правову природу, є необмеженою, солідарною та субсидіарною. Остання настає виключно у випадку недостатності у товариства майна для задоволення вимог кредиторів. У разі неможливості кредиторів задовольнити свої вимоги від товариства, - вони звертаються з відповідною вимогою до його учасників (ч.1 ст.124 ЦК України, абз.2 ч.2 ст.619 ЦК України).

Особливість зазначеної відповідальності полягає у тому, що підставою її виникнення є правопорушення юридичної особи, а наявність всіх інших факторів: шкода, причинно-наслідковий зв'язок і вина, - для її настання не вимагається.

На підставі аналізу чинного законодавства та літературних джерел можна зробити висновок, що відповідальність учасників повного і повних учасників командитного товариства включає в себе такі її види, як: майнова відповідальність, пов'язана із здійсненням ними господарської діяльності, відповідальність учасників після вибуття із складу товариства, відповідальність нових учасників, у випадку набуття ними корпоративних прав на підставі цивільно-правових договорів (правочинів), спадкування [5].

Зупинимось на деяких із них.

Учасник повного товариства, який вибув із товариства, відповідає за його зобов'язаннями, що виникли до моменту вибуття учасника з товариства, рівною мірою з учасниками, що залишилися, протягом трьох років з дня затвердження звіту про діяльність товариства за рік, у якому він вибув із товариства (ч.3 ст.124 ЦК України).

Статтю 129 Цивільного кодексу України врегульовано підстави вибуття з повного товариства. Повне товариство може прийняти рішення про визнання учасника ПТ таким, що вибув із його складу, у разі: 1) смерті учасника або оголошення його померлим – за відсутності спадкоємців; 2) ліквідації юридичної

особи – учасника товариства, в тому числі у зв'язку з визнанням її банкрутом; 3) визнання учасника недієздатним, обмеження його цивільної дієздатності або визнання безвісно відсутнім; 4) призначення за рішенням суду примусової реорганізації юридичної особи – учасника товариства, зокрема у зв'язку з її неплатоспроможністю; 5) звернення стягнення на частину майна повного товариства, що відповідає частці учасника у складеному капіталі товариства.

Виклад даної статті потребує внесення певних змін законодавцем, з приводу чого в юридичній літературі вже висловлювались певні пропозиції щодо них. Так, можна погодитись із В.М.Кравчуком з приводу його зауважень щодо моменту припинення корпоративних відносин в таких товариствах. Автор зазначає, що у разі ліквідації юридичної особи – учасника, корпоративні відносини між нею і повним товариством припиняються в будь-якому разі з моменту виключення учасника з Єдиного державного реєстру, і жодні рішення повного товариства про вибуття ліквідованого учасника тут не потрібні – вони нічого не змінять. Припинення корпоративних (як і будь-яких інших) прав ліквідованої юридичної особи є наслідком її ліквідації, а не рішення повного товариства. Подібне, на його думку, стосується й інших підстав: вибуття у разі смерті учасника, вибуття у разі звернення стягнення на частину майна товариства, тощо. Юридичним фактом, який припиняє участь в товаристві і корпоративні відносини в цілому, вважає В.М.Кравчук - є не рішення про вибуття учасника, а відповідна подія: смерть, ліквідація чи дія третіх осіб – звернення стягнення на частку [6, с.344-345]. Таку ж позицію займають автори посібника «Проблемні питання нотаріальної практики» [7, с.35-36].

Момент припинення корпоративних відносин становить для нас інтерес з огляду на можливість його співвідношення із настанням цивільно-правової відповідальності.

Для набувачів корпоративних прав внаслідок їх відчуження (спадкування) важливим є те, що відповідальність повних учасників ПТ та повних учасників КТ може наставати ще до вступу

особи до повного чи командитного товариства. Для третіх осіб (набувачів, не учасників товариства), при їх придбанні, важливого значення набуває об'єктивна та повна інформація про зобов'язання учасника-відчужувача перед кредиторами. З моменту внесення змін до засновницького договору, особа набуває статусу учасника і може здійснювати свої корпоративні права, поряд із іншими учасниками товариства. Він має рівні з ними можливості впливати на стан справ товариства, розпоряджатися його активами, тощо. Водночас, це свідчить і про наявність відповідних майнових ризиків, пов'язаних з господарською діяльністю товариства, або існування зобов'язань перед кредиторами ще до моменту набуття статусу учасника. Набувши корпоративних прав за договором, особа стає їх власником ще до моменту внесення змін до установчого документу. Тому він відповідає за зобов'язаннями товариства, разом із іншими учасниками.

За відсутності достовірної інформації про стан справ товариства, набувач опиняється у невигідному порівняно з іншими учасниками становищі, оскільки чинне законодавство не містить жодних механізмів для його захисту в таких випадках. Таким чином, сама відсутність належного правового регулювання майнової відповідальності повних учасників (ПТ та КТ), зобов'язує їх більш детально, а не формально врегульовувати ці питання у засновницькому договорі. Інша справа, що це не зовсім вигідно існуючим учасникам, оскільки враховуючи набувача корпоративних прав, відповідно збільшується й кількість осіб, що несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства.

При укладенні договору про відчуження корпоративних прав, сторони вправі самі обирати контрагента, а також передбачити у ньому регресну вимогу до іншого контрагента у випадку пред'явлення вимог кредитора до одного з них. Це правило закріплене у ч.4 ст.124 ЦК України. Відповідно, учасник повного товариства, який сплатив повністю борги товариства, має право звернутися з регресною вимогою у відповідній частині до інших учасників, які несуть перед ним відповідальність пропорційно своїм часткам у складеному капіталі товариства (ч.4 ст.124 ЦК України). У

випадку позадоговірної відповідальності, неможливо передбачити відповідних положень і тоді для врегулювання спірних правовідносин до уваги беруться положення чинного законодавства та засновницького договору.

Для відповіді на питання про відповідальність за зобов'язаннями учасника, який вибув перед кредиторами, слід звернутися до загальних положень ч.2 ст.544 ЦК України, в якій зазначається про солідарну відповідальність учасників та розподіл ризиків між усіма учасниками, а також ч.3 ст.124 ЦК України та ч.2, ч.3 ст.127 ЦК України. Із положень цих норм випливає, що відповідають за зобов'язаннями товариства всі учасники, незалежно від моменту вступу до товариства, включаючи учасника який вибув. Останній несе відповідальність протягом 3 років з дня затвердження звіту про діяльність товариства за рік, у якому він вибув із товариства.

Коментуючи положення ч.3 ст.124 ЦК України, буквально можна зрозуміти, що учасник, який припинив свою участь у товаристві у зв'язку з виходом чи виключенням, – нести відповідальність за зобов'язаннями товариства не буде. Таке тлумачення цієї норми законодавцем дозволяє звільнити від відповідальності, зокрема учасника, який: систематично не виконує, чи виконує неналежним чином обов'язки, покладені на нього товариством, або перешкоджає своїми діями (бездіяльністю) досягненню цілей товариства (ст.148 ЦК України). Недобросовісна поведінка такого учасника суперечить інтересам товариства та може стати причиною, що призвела до недостатності у товариства майна для задоволення вимог кредиторів. То навіщо ж звільняти від цивільно-правової відповідальності такого учасника?

Щодо виходу учасника із товариства, то згідно ст. 126 ЦК України учасник повного товариства, яке було створене на невизначений строк, може у будь-який момент вийти з нього, заявивши про це не пізніше, ніж за три місяці до фактичного виходу із товариства. Достроковий вихід учасника з повного товариства, що засноване на певний строк, допускається лише з поважних причин. У ст. 71 Закону України «Про господарські товариства» також вказується на наявність поважних причин та за умови, що

попередження про це надійшло не пізніше як за 6 місяців. При цьому слід вказати, що перелік цих поважних причин в зазначених нормативних актах - відсутній, а відмова від права вийти з повного товариства є нікчемною (ст.126 ЦК України).

З огляду на зазначене, вважаємо, що ч.3 ст.124 ЦК України потребує відповідних доповнень і її можна викласти наступним чином: «Учасник повного товариства, який вибув із товариства, в тому числі який вийшов чи якого було виключено із товариства, - відповідає за зобов'язаннями товариства, що виникли до моменту його вибуття (виходу, виключення), рівною мірою з учасниками, що залишилися, протягом трьох років з дня затвердження звіту про діяльність товариства за рік, у якому він вибув (вийшов, був виключений) із товариства». Це правило, на наш погляд, цілком можна було б за аналогією поширювати і на вихід (виключення) повного учасника з командитного товариства. Тому відповідне положення у ЦК України безумовно потребує вказаного доповнення, оскільки буде сприяти більш ефективному захисту кредиторів та рівному становищу самих учасників цих товариств.

Недостатньо врегульованим на законодавчому рівні є питання про відповідальність спадкоємця за зобов'язаннями померлого учасника повного чи командитного товариства. В ЦК України закріплені лише загальні положення щодо спадкування частки, а в спеціальному Законі – вони викладені не зовсім коректно. Так, відповідно до ст. 69 Закону України «Про господарські товариства» правонаступник (спадкоємець) несе відповідальність за борги учасника, що виникли за час діяльності товариства, перед повним товариством, а також за борги товариства перед третіми особами. Згідно ч.2 цієї статті у разі відмови правонаступника (спадкоємця) від вступу до повного товариства або відмови товариства у прийнятті правонаступника (спадкоємця) йому виплачують вартість частки, що належить реорганізованій юридичній особі (спадкоємцю), розмір якої визначається на день реорганізації (смерті) учасника. В цих випадках відповідно зменшується розмір майна товариства, вказаний у засновницькому договорі.

З огляду на зазначені положення, більш конкретного викладу потребують питання про межі відповідальності спадкоємця за зобов'язаннями спадкодавця. Так із положень наведеної статті важко зрозуміти чи спадкоємець несе відповідальність за зобов'язаннями (учасника та товариства) всім своїм майном, чи лише у межах майна отриманого у спадок. На практиці, за відсутності в спадкоємця бажання вступити до товариства, або в учасників - його прийняти, - відповідальність покладається на спадкоємця лише в межах отриманої ним спадщини.

Майнова відповідальність спадкоємців за боргами спадкодавця в разі спадкування частки у повному товаристві – це не наслідок або елемент спадкування як універсального правонаступництва, а результат вольового акту, що виражає даною особою бажання прийняти спадщину (з тими боргами, які цю спадщину обтяжують) [5]. Вияв волі є визначальний при вступі спадкоємця до ПТ чи КТ, для чого він повинен звернутися до товариства із відповідною заявою, а товариство прийняти відповідне рішення про вступ.

Щодо повної відповідальності усім майном, належним спадкоємцю, то цілком погоджуємось із Г.О.Ульяновою, яка зазначає, що вона може наставати лише за умови його вступу до товариства [7, с.121].

Характеризуючи правове регулювання відповідальності учасників повних і командитних товариств можна зробити висновки про його недосконалість та необхідність більш детального законодавчого закріплення окремих положень. Особливо це стосується врегулювання питань, пов'язаних із відповідальністю при вибутті учасника з товариства (його виходом, виключенням), а також набуттям (спадкуванням) корпоративних прав і обов'язків учасників цих товариств.

1. Шершеневич Г.Ф. Курс торгового права [Текст] / Г. Ф. Шершеневич. - М. : СТАТУТ, 2003 - . - (Классика российской цивилистики). - Т. I : Введение. Торговые деятели. - 480 с.
2. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. // ВВР. – 1991. - №49. – Ст.682.
3. Цивільний кодекс України // ВВР. – 2003. - №40-44. – Ст.356.

4. Рекомендації президії Вищого господарського суду України від 28.12.2007 р. «Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин» №04-5/14. // *Бізнес-Бухгалтерія-Право. Податки. Консультації* від 11.02.2008 р., № 6, стор. 25.
5. Сиявська Я.С. Майнова відповідальність учасників повного товариства за його зобов'язаннями: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Я. С. Сиявська ; Міжнар. гуманіт. ун-т. - О., 2010. - 21 с.
6. Кравчук В.М. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах: Монографія. – Львів: Край, 2009. – 464 с.
7. Носік В.В., Спасибо-Фатєєва І.В., Жилінкова І.В., Печений О.П. Проблемні питання нотаріальної практики. - Харків, 2008. – 96 с.
8. Ульянова Г.О. Деякі питання відповідальності учасників повного товариства за зобов'язаннями товариства // *Охорона корпоративних прав [текст]: Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (проведеного Лабораторією з вивчення проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України спільно з Юридичним інститутом Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника 1-2 жовтня, 2010 року) – м.Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім.В.Стефаника, 2011. - 160 с.*

Соколовська Ю.В. Загальна характеристика правового регулювання відповідальності учасників повного та командитного товариств

Стаття присвячена загальній характеристиці правового регулювання відповідальності учасників повного і командитного товариств. Через недостатньо чіткий виклад положень Цивільного кодексу України та Закону України «Про господарські товариства», - вони потребують відповідного перегляду та удосконалення.

Для набувачів корпоративних прав учасників повних і командитних товариств ці питання є особливо актуальними, через вірогідність настання для них солідарної відповідальності.

Ключові слова: солідарна відповідальність, повні товариства, командитні товариства, корпоративні права, спадкування частки.

Соколовская Ю.В. Общая характеристика правового урегулирования ответственности участников полного и командитного обществ

Статья посвящена общей характеристике правового регулирования ответственности участников полного и командитного обществ. Через недостаточно четкое изложение положений Гражданского кодекса Украины и Закона Украины «О хозяйственных обществах», - они требуют соответствующего пересмотра и усовершенствования.

Для приобретателей корпоративных прав участников полных и командитных обществ эти вопросы являются особенно актуальными, из-за вероятности наступления для них солидарной ответственности.

Ключевые слова: солидарная ответственность, полные общества, командитные общества, корпоративные права, наследования части.

Sokolovska Y.V. General description of legal settlement of responsibility of participants of complete and partnership societies

The article is devoted to general description of the legal adjusting of responsibility of participants of complete and partnership societies. Through clear not enough statement of positions of the Civil code of Ukraine and Law of Ukraine «About economic societies», - they require a corresponding revision and improvement.

For getter of corporate rights for the participants of complete and partnership societies these questions are especially actual, through authenticity of offensive for them of partnership responsibility.

Keywords: joint liability, complete societies, partnership societies, corporate rights, inheritances of part.

Соколовський М.В.

МЕЖІ ЗДІЙСНЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ: ОКРЕМІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

УДК 347.72

Питання про межі здійснення суб'єктивних, в тому числі корпоративних прав неодноразово було предметом дискусій для науковців. У юридичній літературі воно розглядається виходячи з особистого уявлення авторів про це словосполучення та іноді тлумачиться протилежно тому змісту, який намагався в нього вкласти законодавець. Тому розмаїття думок з цього приводу вимагає їх перегляду та формулювання власних висновків на цій підставі.

Поняття «межі здійснення суб'єктивних прав» досліджувалось у роботах вітчизняних та зарубіжних науковців: М.І. Бару, В.П.Грибанова, О.С.Йоффе, В.М.Коссака, Є.О.Мічуріна, І.А. Покровський, О.М.Стефанчука та інших. Щодо корпоративних прав це питання висвітлюється у роботах значно вужчого кола сучасних авторів: І.Р.Калаура, О.В.Розгон, І.Б.Саракун та інших.

Метою цієї роботи є вирішення наукового завдання, що полягає у проведенні аналізу літературних джерел, чинного законо-